

Un examen de Grec per a les PAU. Reflexions, plantejaments i dades

Francesca Mestre

Universitat de Barcelona
fmestre@ub.edu

Recepció: 26/1/2012

Resum

En aquest article es fa una descripció de l'examen de Grec de les Proves d'Accés a la Universitat, en l'àmbit universitari de Catalunya. La intenció principal de l'autora és exposar a partir de quins paràmetres són confegits i quins objectius pretén atènyer cadascun dels cinc exercicis que componen l'examen, així com l'examen en el seu conjunt, tant en relació amb les assignatures de Grec del batxillerat com en relació als continguts, habilitats i competències avaluables de cara a l'accés a una titulació universitària.

Paraules clau: elaboració d'exàmens, didàctica del grec, accés a la universitat, avaluació, habilitats i competències.

L'assignatura de Grec, que a l'ensenyament secundari només té presència actualment al batxillerat, ha estat una de les que, al llarg dels darrers vint o vint-i-cinc anys, ha experimentat unes més grans modificacions, i totes en la mateixa direcció: disminució de la seva presència, tant en àmbit d'obligatorietat com en hores. La introducció del Batxillerat Logse en va ser el darrer –fins ara– cop definitiu. El caràcter residual, doncs, d'aquesta assignatura, amb un nombre insuficient d'hores setmanals per obtenir un coneixement si més no coherent tant de la llengua com de la cultura gregues,¹ així com el fet d'haver de competir en oferta d'optativitat amb moltes d'altres la naturalesa formativa de les quals, en molts casos, és diametralment oposada a la que aporta el grec, van obligar a un replantejament en profunditat de l'examen de Grec de les PAU que tingués en compte totes aquestes circumstàncies. Aquest replantejament va ser dut a terme fa ben bé uns quinze anys i el nou examen es va posar per primera vegada el curs 1996-1997. Des d'aleshores el patró de l'examen s'ha mantingut substancialment igual.

En aquest breu treball el meu objectiu és –més enllà d'altres consideracions, que deixaré de banda, tant de caire general sobre els continguts del batxillerat actual com, en particular sobre la presència del grec en aquest batxillerat, la seva conveniència, les dificultats ben incomprensibles amb les quals es troba als centres, etc.– fer una descripció del patró en el qual està basat l'actual examen de Grec de les PAU, tot explicant també quines reflexions estan al darrere de cadascun dels elements d'aquest patró.

¹ I, per tant, d'acomplir mínimament els objectius de l'ambició currículum de l'assignatura (Decret 142/2008, DOGC núm. 5183).

1. Consideracions prèvies

Abans que res, però, val la pena donar algunes dades concretes sobre la casuística al voltant d'aquest examen.

En els darrers anys, només entre 700 i 900 persones (d'un total que oscil·la entre 25000 i 30000 examinands) fan l'examen de Grec. Com és obvi, aquestes persones, majoritàriament, han cursat l'assignatura de Grec al batxillerat, circumstància aquesta que, tal com està la normativa actualment, no és requisit necessari. Ara bé, com que a la pràctica, l'objectiu fonamental per triar de fer un examen o un altre és fer pujar la nota final de PAU, i el Grec en això no és una excepció, és de vital importància que l'examen sigui «factible», la qual cosa significa que ha de ser «esperable», tant en la seva estructura com en els seus continguts. El gran avantatge, ara per ara, és que, després de tantes convocatòries conservant el mateix patró, i atès que és possible fer servir models d'anteriors convocatòries a les aules, l'examen s'adapta força a aquests dos factors.

Per una altra banda, la lògica fa pensar que els estudiants que realitzen la prova de Grec a les PAU aspiren a cursar estudis universitaris de ciències socials o humanitats; tanmateix no dispo ara de dades concretes sobre aquest particular. L'important, però, és tenir en compte que no es tracta, ni de bon tros, exclusivament dels estudiants que cursaran qualsevol de les possibilitats d'estudis clàssics que ofereix el sistema universitari català, ja que la demanda per a aquests estudis no va més enllà, en el millor dels casos, de 60 per any.

I encara una altra consideració: en la part específica de les PAU, on els resultats són ponderats depenent dels estudis universitaris futurs, el Grec té un espai relativament petit (filologies i poca cosa més) –en comparació amb allò que una visió humanística de la nostra cultura podria deixar-nos esperar, sobretot a l'hora de valorar la maduresa d'un aspirant a universitari més que no pas uns determinats continguts.

En definitiva, doncs, la tria per part de l'estudiant de fer aquest examen i no un altre a les PAU depèn més de si ja l'ha triat al batxillerat o no, i si l'ha triat, que es vegi capaç de fer amb garanties l'examen el patró del qual ja ha assajat durant el batxillerat.

Queda aleshores per contestar –però aquest possiblement no és l'espai adequat per fer-ho– com i per què l'estudiant ha triat de fer aquesta optativa al batxillerat, d'una banda, i, d'una altra banda, per què un examen d'accés a la universitat valora més allò que fa referència a la casuística del batxillerat que no pas els presumibles paràmetres que li haurien de ser útils per fer la millor selecció i repartiment dels seus propis futurs estudiants.

2. L'examen de Grec

Fetes aquestes consideracions que, sens dubte, evidencien una certa inconsistència del sistema, en allò que respecta el pas de la secundària a la universitat, i que cal tenir en compte a l'hora de valorar i analitzar la prova que ens ocupa, passo ara a fer-ne una descripció i un breu comentari de la base teòrica que hi ha al darrere.

La prova de Grec consta de cinc parts:

1. Un text per traduir.
2. Un exercici de sintaxi sobre el text.
3. Un exercici de morfologia.
4. Un exercici d'etimologia.
5. Un exercici de cultura.

2.1. Parts de l'examen

2.1.1. El text

Es tracta d'un text breu (entre vint i vint-i-cinc paraules) de prosa àtica original, no adaptat, de dificultat baixa, que òbviament tingui un significat complet. Per tal d'orientar l'examinand, el text va precedit d'una breu introducció que n'indica, sovint parafrasejant el propi text, el context. Des del punt de vista del vocabulari, els examinands poden fer servir el diccionari.² Les paraules que no hi són incloses, així com aquelles que, tot i figurar en el diccionari, són formes més difícils de trobar – formes verbals sobretot –, si n'hi ha, són explicades a peu de text, sigui donant-ne el significat, sigui donant pistes per trobar-les al diccionari. Des del punt de vista sintàctic el text sol incloure un o dos dels següents elements: participis, infinitius, oracions coordinades, oracions subordinades de relatiu, substantives, temporals o causals.

Exemple:

<p>Traduïu el text següent, on l'autor explica que els atenesos, seguint el consell de Pèricles, es refugien a la ciutat abans de l'atac dels peloponesis (Tucídides 2.14).</p> <p>Οἱ δὲ Ἀθηαῖοι ἀκούσαντες ἀνεπιθοντό τε καὶ ἐσεκομίζοντο ἐκ τῶν ἀγρῶν παῖδας καὶ γυμναίκας καὶ τὴν ἄλλην κατασκευὴν ἢ κατ'οἶκον ἐχρῶντο.</p> <p>ἐσεκομίζοντο de εἰσοκομίζω ἐχρῶντο de χράσμαι 2</p>

Figura 1. Exemple de text d'examen.

Aquest exercici de traducció es puntua amb un màxim de 3 punts sobre 10, dels quals entre la meitat o dues terceres parts valoren els encerts parcials (de lèxic, de morfologia i de sintaxi) i la resta valora, globalment, la correspondència entre el text grec i la seva traducció, així com la coherència de la mateixa traducció.

Els objectius cercats són els següents: l'examinand ha de demostrar que, amb l'ajut del diccionari, és capaç d'enfrontar-se a un text grec d'aquestes característiques i d'entendre'l, i alhora ha de ser també capaç de traslladar-lo a la seva llengua d'ús instrumental (català o castellà) amb el màxim de cura, correcció i precisió possibles.

Al rerefons d'aquests objectius hi va haver, en un principi, la reflexió de si calia seguir insistint en el coneixement de la llengua, ni que fos a un nivell molt bàsic, o, atès el nombre d'hores reduït que el batxillerat dedica a aquest aprenentatge, i tenint en compte que cal transmetre un cert coneixement del món grecoromà als estudiants de batxillerat com a fonament de la cultura occidental a la qual pertanyem, si calia reduir l'examen de grec només a qüestions sobre les fites culturals més importants del món hel·lènic antic. Tot i que qui subscriu és perfectament conscient que no tothom hi està d'acord, a l'hora de prendre la decisió –que em corresponia en aquell moment– em vaig inclinar per mantenir en l'examen la demostració d'un coneixement bàsic de la llengua, i així es va comunicar als professors dels centres amb els tres principals arguments que van estar a la base de la decisió presa:

- a) L'aprenentatge de les llengües antigues, i el grec en particular, és pedagògicament molt formatiu, ja que aquestes llengües desenvolupen, entre d'altres competències i habilitats, la lògica, la memòria, el mestratge en la

² Hom parteix de la base que el diccionari d'ús és el més bàsic del nostre entorn, és a dir, el *Diccionario griego clásico-español* de Pabón-Echauri, Barcelona: Spes, 1943, reeditat el 1967 per Pabón (Barcelona: Vox), del qual se'n van fent successives reimpressions, i que ha estat recentment adaptat al català: *Diccionari manual grec clàssic-català*, Barcelona: Vox/Larousse 2011.

utilització de les llengües i la comparació entre elles, així com, no cal dir-ho, la facilitat per entendre els conceptes gramaticals.

- b) Si al coneixement d'una cultura s'hi afegeixen uns mínims coneixements de llengua, el resultat és més coherent, sobretot tenint en compte, a més, que elements de la llengua grega –especialment lèxics però també d'altres– segueixen presents en les llengües modernes.
- c) Si la llengua grega era eliminada de l'examen de PAU, per molt que el currículum de batxillerat l'inclogués, la realitat acabaria conduint a la pràctica eliminació d'aquesta part de la matèria.

L'examen inclou, doncs, exercicis de llengua i, ja que això és així, inclou forçosament un text per entendre i traduir ja que, sens dubte, en aquest cas, si conèixer la llengua té un sentit és per entendre els textos que ens han llegat els antics, textos que, d'una manera o altra, han influït en el nostre desenvolupament cultural.

Per aconseguir els objectius que l'exercici de traducció implica, incidir en l'habilitat d'ús del diccionari és fonamental, no només com a repertori lèxic sinó com a guia per a la morfologia i una mica també per a la sintaxi: el diccionari de grec no només diu què signifiquen les paraules sinó també a quina declinació pertanyen els substantius, de quina classe són els adjectius, quin gènere tenen, com formen els diferents temes els verbs, i com es construeixen sintàcticament. És evident que sense desenvolupar aquesta competència, atès el nivell de coneixements que han assolit els examinands amb el batxillerat, és molt més difícil completar amb èxit aquesta part de l'examen. Complementàriament, l'ús del diccionari incideix en altres competències útils per a altres disciplines: saber trobar, saber discernir, comparar, descartar, etc.

En definitiva, doncs, l'exercici de les PAU que inclou un text per entendre i traduir no pretén valorar una traducció perfecta, sinó més aviat la posada en pràctica de totes aquestes habilitats i competències.

2.1.2. L'exercici de sintaxi

Contràriament al que aquesta manera de denominar-lo podria semblar indicar, l'objectiu d'aquest exercici no és avaluar els coneixements de la sintaxi grega en ella mateixa sinó contribuir a la comprensió del text: d'una banda, el propi enunciat de l'exercici explicita alguns dels fenòmens sintàctics rellevants del text, la qual cosa hauria d'ajudar a la comprensió; d'una altra banda, i gràcies a aquesta ajuda, es demana a l'examinand que indiqui el funcionament d'aquests fenòmens en el text concret.

- a) En el text hi ha 1 participi. Identifiqueu-lo i dieu amb qui concerta.
- b) En el text hi ha una oració subordinada de relatiu:
 1. Escriviu-la.
 2. Dieu quina paraula és l'antecedent del pronom relatiu.

Figura 2. Exemple d'exercici de sintaxi.

En la figura 2, la primera pregunta obliga a detectar el participi ἀκούσαντες i a relacionar-lo amb el subjecte de l'oració.

La segona ajuda a detectar la forma de datiu singular femení del pronom relatiu (ἧ) i, un cop detectada, relacionar-la amb el seu antecedent (τὴν ἄλλην κατασκευὴν) en virtut de la concordança en gènere i nombre, d'una banda, i, d'una altra, a observar que és un datiu que fa la funció de complement de règim del verb ἐχρῶντο.

La puntuació donada a aquest exercici és de fins a 2 punts i s'hi valora també la coherència amb l'exercici de traducció: per exemple, si l'examinand diu que el participi concorda amb el subjecte és important que això quedi així reflectit en la traducció. Com que l'estreta relació entre aquest exercici i l'anterior és evident, la resolució de l'un ajuda a la de l'altre i viceversa. D'aquesta manera, la suma dels dos (5 punts) completa la meitat de l'examen; és a dir, la comprensió d'un text, sintàcticament i per sentit, ateny el 50% de tota la prova.

2.1.3. L'exercici de morfologia

Aquest exercici és sempre de valoració objectiva, seguint els formats d'ús habitual: vertader/fals; detecció d'intrusos en una llista de paraules; correspondència de descripció morfològica amb una paraula, opció múltiple, etc.

Dieu si són certes les afirmacions següents, tenint en compte que hi ha d'haver correspondència de tema/temps i de veu:	
A la forma ἐξέβαινεν li correspon l'infinitiu ἐκβαίνειν	sí ☐ no ☐
A la forma εἶχε li correspon l'infinitiu σχεῖν	sí ☐ no ☐
A la forma ἐπιμήσατο li correspon l'infinitiu τιμᾶν	sí ☐ no ☐
A la forma διέφθειρεν li correspon l'infinitiu διαφθείρειν	sí ☐ no ☐
A la forma ἔλαθον li correspon l'infinitiu λάθασθαι	sí ☐ no ☐

Figura 3. Exemple d'exercici de morfologia.

Totes les paraules de la llista següent són formes de participis d'aorist, llevat de dues que són participis de present. Subratlleu els participis de present.	
ιδόντες	πείσας
ἔχομενοις	ἀφικομένου
κόψασαι	γιγνομένη
νικῆσαν	σώσαντος
λαβοῦσι	διωξάσης

Figura 4. Exemple d'exercici de morfologia.

Tenint en compte que les persones que s'examinin poden consultar, no només el diccionari sinó també l'anomenat *Apèndix Gramatical* que conté, aquest exercici avalua procedimentalment, més enllà de la perfecta memorització dels paradigmes morfològics, l'habilitat de saber cercar la correspondència amb els paradigmes.

La puntuació és d'1 punt, repartit entre els ítems requerits.

2.1.4. L'exercici d'etimologia

Aquest exercici de lèxic grec aplicat al lèxic de les llengües d'ús s'organitza sempre de la mateixa manera encara que variant-ne el format: es tracta de reconèixer en les llengües d'ús (català i/o castellà) els ètims grecs que algunes paraules contenen: de vegades la pregunta és des del lèxic grec al de les llengües modernes, d'altres vegades a l'inrevés.

Amb quin mot grec estan relacionats els següents mots en català? Quan l'hàgiu identificat, esmenteu un altre derivat en català o castellà:		
Ex. gineceu	ἰητρική	ginecologia
necrològica		
antropomorfe		
zoofília		
epidèmia		
sinfonia		

Figura 5. Exemple d'exercici d'etimologia.

Els objectius d'aquest exercici són fonamentalment dos: assolir un coneixement suficient del propi lèxic per detectar-hi l'etimologia grega allà on es produeix i, també, tenir un coneixement suficient del lèxic grec –novament posant en marxa el procediment de l'ús del diccionari– per identificar l'ètim o la desinència grecs que serveixen per a la formació de paraules en les llengües d'ús.

L'exercici d'etimologia té una puntuació de fins a 2 punts.

2.1.5. L'exercici de cultura

Hom parteix de la base que l'examinand ha de demostrar un coneixement bàsic dels temes culturals de la Grècia antiga (història, pensament, mitologia, civilització, literatura, etc.), que podran ser adquirits a base de lectures, en traducció, del llegat grec, i/o de lectures complementàries o explicacions resumides sobre els esmentats temes bàsics. A aquest efecte, l'examen de Grec de les PAU presenta dues modalitats d'exercicis que s'alternen segons les opcions de cada examen, o segons les diferents sèries elaborades per a cada convocatòria:

- a) un exercici d'avaluació tancada (elecció múltiple, vertader/fals) sobre diversos dels esmentats temes.
- b) la presentació d'un text o d'una imatge a partir de la qual, seguint unes pautes que el propi examen indica, cal fer una breu redacció sobre el tema al qual es refereix el text o la imatge.

Marqueu a la casella corresponent si les següents afirmacions són vertaderes o falses (si marqueu "vertader" cal que siguin certs TOTS els aspectes esmentats a cadascuna).		
	vertader	fals
Zeus i Hera només van tenir un fill, Hefest, déu de la forja, molt lleig i coix; tanmateix es va casar amb Afrodita.		
Els noms d'Empordà i Empúries estan lligats a l'arribada dels grecs a la Península Ibèrica, al s. VI aC, en les seves colonitzacions mercantils.		
Calipso, Circe, Nausica, Euriclea i Penèlope són personatges femenins de l' <i>Odissea</i> , amb les quals Odisseu es va relacionar d'una manera o altra.		
Hèctor, heroi troià molt valerós i sanguinari, està a punt d'abandonar la batalla quan la seva esposa Andròmaca li ho demana, amb llàgrimes als ulls, pregant-li pel seu fill.		
Pèricles, el cabdill dels atenesos durant tota la guerra del Peloponès, va morir molt vell, exiliat a Salamina.		

Figura 6. Exemple d'exercici de cultura.

Llegiu el text següent i responeu amb un redactat que inclogui les qüestions plantejades (200-300 paraules) :

Empòrion és una fundació dels massaliotes, que està situada a dos-cents estadis del Pirineu i dels límits entre Ibèria i la Cèltica. Tota aquesta regió és fèrtil i té ports excel·lents. També hi ha Roses, una petita factoria que pertany als emporitans, per bé que alguns afirmen que és una fundació dels Rodis. Allà, com a Empòrion, s'hi venera Artemis Efèsia, pels motius que explicaré quan parli de Massàlia. De primer els emporitans van ocupar una petita illa situada davant mateix de la costa, que avui anomenen Paleàpolis, però actualment viuen en terra ferma. Empòrion és una ciutat doble, separada per una muralla, ja que abans tenia com a veïns alguns indicetes que, tot i gaudir de govern independent, per raons de seguretat van voler tenir un recinte emmurallat comú amb els grecs, però doble.

Estrabó, *Geografia* 3.4

- A quin lloc geogràfic es refereix el text? Quin nom rep avui dia? On està situat? Per qui estava habitat abans de l'arribada dels grecs? Feu-ne una breu descripció.
- Expliqueu breument el fenomen de les colonitzacions gregues: per quina raó es van produir, a quina època, a quins llocs. Doneu-ne algun exemple.

Figura 7. Exemple d'exercici de cultura.

Com es pot veure en les figures 6 i 7, l'exercici de cultura té per objectiu fonamental que els estudiants estiguin familiaritzats amb els aspectes de la Grècia antiga que tant en l'arqueologia, com en la literatura, com en les arts en general han perviscut al llarg de la nostra civilització. Com és natural, hom dona un relleu singular a tot allò referent amb l'estada dels grecs a Catalunya i els vestigis que encara avui en romanen. A part de mostrar aquests coneixements bàsics, l'exercici també avalua, en la primera modalitat la precisió i la cura en la resposta, i en la segona la capacitat d'exposar per escrit i de fer síntesis d'arguments diversos.

2.2. Consideracions sobre l'examen

Fins aquí la descripció de l'examen; cal afegir que, a cada convocatòria, l'estudiant pot triar entre dues opcions (A i B), que tenen comuns els exercicis 1 i 2, però diferents els tres següents.

És important remarcar, també, que els continguts, tant de morfologia com de sintaxi com de cultura, que són molt amplis en el currículum, estan acotats en el document «Orientacions per a l'examen de grec» que es pot trobar a l'apartat «Informació sobre les matèries» en el lloc web de les PAU.³

Per acabar, voldria puntualitzar alguns aspectes que estan a la base del plantejament d'aquest examen:

- N'és un objectiu fonamental, en paral·lel amb l'adquisició d'alguns coneixements, la demostració d'habilitats en la recerca d'informació.
- No pretén recollir ni condicionar el programa de l'assignatura o les assignatures de Grec del batxillerat: l'aplicació del currículum, en qualsevol metodologia didàctica, ha de conduir a poder enfrontar-se amb garanties a aquest examen.
- És molt important tenir present que no va dirigit a futurs estudiants de Filologia Clàssica o d'Estudis Clàssics, sinó a estudiants de secundària que tinguin els coneixements de grec que preveu el currículum de batxillerat i que volen demostrar el seu nivell de maduresa de cara a l'accés a la universitat, en qualsevol titulació.
- Així mateix, la seva finalitat és mesurar la maduresa de l'examinand de cara al seu ingrés a la universitat, per això, sovint, en les pautes de correcció es valoren altres encerts més enllà dels de continguts estrictament.
- La valoració n'és molt pautada i al màxim d'objectiva; en aquest sentit els correctors reben instruccions molt detallades.

Quant als resultats, la qualificació mitjana sol estar entre el 5.5 i el 6.5 sobre 10; això demostra que, des del punt de vista de la naturalesa de l'examen, assoleix una constant dins de la mitjana, acomplint així una de les expectatives requerides.

3. Reflexió final

Com a reflexió final, només em resta afegir que, tot i que és molt difícil, l'examen intenta situar-se en la intersecció de tres eixos molt diversos i, sovint contradictoris:

- que sigui realment una prova d'ingrés a la universitat per a estudiants de tota mena.
- que convocatòria rere convocatòria s'aconsegueixin resultats constants, a base de mostrar habilitats lingüístiques i culturals.
- que incentivi els estudiants de batxillerat a triar aquesta optativa.

Dissortadament el nombre petit d'estudiants que fan aquest examen fa que el seu ressò mediàtic sigui petit –a diferència de les assignatures «estrella» que, de ben segur exageradament i injustificada, ocupen un gran espai als mitjans de comunicació els dies dels exàmens (la Llengua Catalana, l'Anglès, les Matemàtiques) –; i també –cal dir-ho– perquè cada vegada més les llengües clàssiques són tingudes per un afer d'especialistes, fora del món actual.

Tanmateix cal insistir en el fet que l'èmfasi està posat sobretot en el caràcter formatiu general de l'aprenentatge del grec i la seva cultura.

³ <<http://www.gencat.cat/economia/ur/ambits/universitats/acces/vies/pau/examens/materia/grec.html>>
[data de consulta: 19/7/2012]

Curriculum

Francesca Mestre és professora titular de Filologia Grega de la Universitat de Barcelona, i responsable de la prova de Grec de les PAU des de fa més de vint anys. És investigadora principal d'un Grup de Recerca consolidat que estudia la cultura grega sota l'imperi romà i autora d'un centenar de títols sobre aquest tema. Forma part, des de la seva creació l'any 2000, del Grup d'Innovació Docent *Electra* de la Universitat de Barcelona, que s'ocupa de la didàctica del grec en tots els seus nivells, però molt especialment en els nivells inicials.
